

Güney Kafkasya’da Yeni Dönem: ABD-Azerbaycan-Ermenistan Mutabakat Zaptı Rapor Çalışması

Bu rapor, 08 Ağustos 2025 tarihinde Washington’da Azerbaycan, Ermenistan ve ABD liderleri arasında imzalanan tarihi mutabakatın içeriğini, hukuki dayanaklarını, uluslararası tepkileri ve olası stratejik etkilerini değerlendirmektedir. Anlaşma, Güney Kafkasya’da kalıcı barış sürecini başlatmayı hedeflemekte ve ulaşım, enerji, savunma işbirliği gibi alanlarda önemli düzenlemeler içermektedir.

İçindekiler

1. Giriş
2. Mutabakat Maddeleri ve Hukuki Dayanaklar
3. Uluslararası Tepkiler
4. Analiz: Olumlu Yönler ve Riskler
5. Sonuç ve Değerlendirme

1. Giriş

08 Ağustos 2025 tarihinde Washington’da gerçekleştirilen liderler zirvesinde, Azerbaycan, Ermenistan ve ABD, Güney Kafkasya’da kalıcı barış sürecini başlatacak tarihi bir mutabakata imza atmıştır. Anlaşma, uluslararası hukukun temel belgelerine dayanmakta ve bölgedeki jeopolitik dengeleri değiştirecek stratejik adımlar içermektedir.

2. Mutabakat Maddeleri ve Hukuki Dayanaklar

1. Barış ve Devletlerarası İlişkiler Anlaşmasının parafe edilmesi

Taraflar, toprak bütünlüğünü karşılıklı tanıyacağını ve güç kullanmaktan kaçınacağını teyit etti. Bu, BM Antlaşması’ndaki “güç kullanma yasağı” ve “barışçıl çözüm” hükümleri ile Helsinki Nihai Senedi’nin sınırların dokunulmazlığı ilkesine dayanıyor.

2. Minsk Süreci’nin sonlandırılması

AGİT çatısı altında yürütülen Minsk Süreci, barış anlaşmasının paraflanmasıyla sona erdi. Bu karar, AGİT belgelerindeki etkin olmayan mekanizmaların yenilenmesi ilkesine uygun.

3. Ulaştırma ve iletişim hatlarının açılması

Azerbaycan ile Nahçıvan arasında Ermenistan üzerinden engelsiz bağlantı sağlanacak. Bu adım, TIR Sözleşmesi'nin sınır geçiş kolaylığı ilkesi, Viyana Karayolu Taşımacılığı Sözleşmesi'nin transit serbestisi maddeleri ve TEN-T İlkeleri ile uyumlu.

4. Zengezur Koridoru'nun işletme hakkı (99+99 yıl ABD'ye)

Koridorda kara ve demiryolu, enerji boru hatları, fiber optik internet ve elektrik iletim sistemleri yer alacak. Bu madde, Enerji Şartı Antlaşması'nın altyapı güvenliği hükümleri ve ITU standartları ile destekleniyor.

5. Geçmiş çatışmaları geride bırakma ve misilleme yasağı

Taraflar, askeri ya da siyasi intikam girişimlerinden uzak duracak. Bu, BM Antlaşması'nın barışçıl çözüm maddesi ve Cenevre Sözleşmeleri'nin savaş sonrası güven inşası hükümleriyle uyumlu.

6. Savunma alanındaki kısıtlamaların kaldırılması

ABD ile Azerbaycan arasındaki askeri-teknik iş birliği önündeki engeller kalktı. Bu, BM Kolektif Güvenlik İlkeleri ve BM Antlaşması'nın meşru müdafaa hakkı maddesiyle uyumlu.

7. Enerji, ticaret, yapay zeka ve teknoloji alanlarında yeni anlaşmalar

Bu bölüm, DTÖ kuralları, WIPO sözleşmeleri ve Paris İklim Anlaşması ile uyum içinde.

3. Uluslararası Tepkiler

Toplantının hemen ardından uluslararası arenada tepkiler geldi. Türkiye, bu atılımı coşkuyla karşıladı; Dışişleri Bakanlığı mutabakatı “bölgesel barış ve istikrar için tarihi bir fırsat” olarak niteledi. Cumhurbaşkanı Erdoğan da Aliyev'i arayarak samimi bir şekilde tebrik etti. İran ise tam ters bir duruş sergiledi. İlgili açıklamalarda, Koridor'un İran sınırına yakın konumu ve ABD'nin bölgede artan etkisinin Tahran için güvenlik tehdidi oluşturduğu vurgulandı. İran'ın üst düzey danışmanlarından Ali Akbar Velayati, bu projeyi “bölgeyi istikrarsızlaştırma girişimi” olarak değerlendirdi ve gerektiğinde askeri tepki verebileceklerini ifade etti. Rusya ise anlaşmaya temkinli yaklaştı. Resmî söylemde “olumlu” bir tutum benimsense de, Rusya'nın daha çok yerel aktörlerle çözümünden yana olduğu, süreçte ABD'nin net olarak öne çıkmasını stratejik bir kayıp olarak değerlendirdiği yorumlarda bulundu.

Bunun yanı sıra, NATO ve OSCE gibi uluslararası örgütler de diplomatik zemini destekleyici açıklamalar yaptılar. NATO Sözcüsü Allison Hart, “barış yönünde atılan somut adımları memnuniyetle karşıladıklarını, bu sürecin bölgesel güvenliğe önemli katkı sağlayacağını” söyledi. OSCE ise anlaşmayı tarihsel bir adım olarak değerlendirdi ve hem anlaşmanın uygulanmasına yardım sunmaya hem de Minsk Sürecinin kapatılmasını

desteklemeye hazır olduğunu belirtti.

Ayrıca, Yunanistan da bu diplomatik başarıyı selamlayan ülkeler arasında yer aldı. Atina, bu anlaşmanın Güney Kafkasya’da on yıllardır çözülmeyen çatışmayı sona erdirmeye yönünde önemli bir adım olduğunu vurguladı.

Washington Zirvesi, sadece Azerbaycan–Ermenistan ilişkilerinde değil, Güney Kafkasya’nın genel jeopolitik dengelerinde de yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Anlaşmanın uygulanması, bölgede istikrarı güçlendirecek, ekonomik iş birliğini artıracak ve Türk dünyasını fiziki olarak birbirine bağlayacak stratejik bir koridor oluşturacak.

4. Analiz: Olumlu Yönler ve Riskler

Genel olarak incelendiğinde;

Olumlu Yönler:

Bölgesel bağlantılar, transit ticaret ve enerji hatlarının yeniden canlanması.

Türkiye–Azerbaycan ve Orta Asya'ya erişimde stratejik avantajların sağlanması.

ABD'nin barış sürecindeki aktif rolü ve bölgesel etkisinin güçlenmesi.

Eleştiri ve Riskler:

İnsan hakları ve Ermeni topluluğunun mağduriyetinin ihmal edildiği yönündeki değerlendirmeler.

İran ve Rusya’nın koridoru stratejik tehdit olarak algılaması, tansiyonun artma riski.

Bölgedeki jeopolitik dengeyi yeniden şekillendirme ihtiyacı ve potansiyel güvenlik tehditleri.

TRIPP, hem diplomatik hem ekonomik hem de güvenlik açısından Güney Kafkasya’da yeni bir dönemin habercisidir. Ancak uluslararası destekle birlikte güçlü direniş ve jeopolitik çekişme unsurları da dikkatle izlenmelidir.

Neden Barış Antlaşması Henüz İmzalanamadı?

Azerbaycan bu süreçte pek çok anayasal engele maruz kaldı ve pek çok hak ihlali gördü. Sahada yaşanan gerginlikler Azerbaycan’ın ‘direkt’ bir güven duymasını engeller niteliktedir.

Azerbaycan Ermenistan’ın Dağlık Karabağ’ın ermenistana ait olduğuna dair dilin değiştirilmesini talep ediyor.

Zirvenin ardından Trump tarafından yapılan açıklama dikkat çekti. Trump konuşmasında Azerbaycan'a yönelik savunma alanındaki yaptırımların kaldırılacağına değindi. Bunun da önkoşulunu '**iki ülkenin de barış sürecine adım atması**'olarak nitelendirdi.

ABD Azerbaycan'a ilk olarak 1992 yılında '**section 907**' ismiyle ülkeye askeri ve mali desteği komple kesmişti. Bush ve Obama dönemlerinde bu kısıtlamalar geçici olarak rafa kaldırıldı. Zaman içindeki çeşitli esnek diplomatik ilişkilerden bahsetsek de bu zirvenin ardından yıllar sonra ilk kez 'kesin' olarak bir muafiyetten bahsetmek mümkündür.

Peki section 907 muafiyeti Azerbaycan açısından ne sonuçlar doğurabilir?

Öncelikle kısa ve uzun süreli kazanımlardan bahsetmek gerekir. Azerbaycan kısa sürede askeri kapasitede bir artış, uzun sürede de stratejik avantajlar elde edebilir. Bu muafiyet, Azerbaycan'a sadece daha fazla silah değil, **stratejik hareket alanı, diplomatik güç ve teknolojik modernizasyon imkânı** kazandırır. Özellikle Washington Zirvesi'nin altyapı ve enerji bağlantılarıyla birleştiğinde, bu durum Bakü'yü Güney Kafkasya'nın güvenlik ve lojistik merkezine dönüştürebilir.

Trump Route for International Peace and Prosperity" (TRIPP) olarak adlandırılan Zengezur koridoru Türkiye'yi doğrudan Azerbaycan'a ve oradan Orta Asya'ya bağlayacak; Türk dünyası fiziksel olarak birleşecek. Bu da İran-Rusya kontrollü doğu rotasını, batı destekli hale getirecek. Ancak güvenlik boyutundan değerlendirildiğinde İran kendi hattının yanında güçlenen bir ABD etkisini stratejik risk olarak değerlendirmektedir. Bunun haricinde koridorun 99 yıllığına verilmesi teknolojik ve askeri olarak ABD'nin bölgede kalıcı varlığını doğurabilir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Sonuç olarak, bu mutabakat genel olarak değerlendirildiğinde özellikle Azerbaycan'a stratejik bağımsızlık tanımlamaktadır. Liderlerin konuyla ilgili açıklamaları barışı destekler nitelikte seyretnmektedir. Yapılan mutabakatın bölgesel güvenliği etkileyeceğine dair bulgu henüz bulunmamakta ve doğu tekelinin, batı destekli bir koridorla dağıtılmasının ülkelerin ekonomisi ve yaptırımlardan etkilenmemesi için de güç sağlayacağı söylenebilir.

Mutabakatın ulaştırma, enerji ve iletişim bölümleri, TIR Sözleşmesi, Enerji Şartı Antlaşması ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği standartları gibi sektörel düzeyde bağlayıcı veya yönlendirici düzenlemelerle paraleldir. Uluslararası arenada düzgün uygulandığı ve ihlal edilmediği sürece Güney Kafkasya'da güvenlik istikrarı gerçekleşecektir.

Gövher Merdanova

İlkim Bilkiç